

Nr 25

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning beträffande alkoholen i den officiella representationen.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 366 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 449 av herr *Rimmerfors m. fl.* föreslås, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snar utredning beträffande alkoholens roll i den officiella representationen och om de åtgärder till dryckessedens tillbakaträngande som därav kan förmedlas.

I motionerna anföres bl. a. att frågan om alkoholens roll i den allmänna representationen ytterligare aktualiserats efter tillkomsten av den nya rusdrycks- och nykterhetsvårdslagstiftningen, vilken innebär större frihet och större ansvar. På det kommunala planet har skett en rätt omfattande sanering av spritvanorna i representationen. Ett stort antal städer, ett par köpingar, vissa landskommuner och två landsting har beslutat tillämpa alkoholfri representation, och på vissa andra håll har man infört regler om största möjliga återhållsamhet. Man kan säkerligen vänta en allmän avveckling av spritanvändning i den kommunala representationen.

I den enskilda samhällssektorn, i den fackliga rörelsen och inom idrottsrörelsen hävdas allt oftare krav på att festerna skall vara helt alkoholfria.

Uppmärksamheten är nu riktad på formerna för den representation som mera direkt utövas av de statliga myndigheterna och av statens affärsdrivande verk. Avsteg från god sed och gott föredöme medför protestreaktion från allmänhetens sida. Motionärerna erinrar om den av statens järnvägar anordnade s. k. rallarfesten i Kilsmo den 31 augusti 1958, vilken närmare beröres i järnvägsstyrelsens nedan återgivna yttrande.

Det är, säger motionärerna vidare, särskilt två skäl som talar för en spritfri representation. Det ena är att spriten bekostas av allmänna medel. Det andra och viktigare är, att alkoholförtäring i myndigheternas regi är ägnad att vidmakthålla föreställningen att festligheter måste firas med sprit. Inte minst kommer de unga att få denna uppfattning. Det finns också nu goda alternativ i fråga om högklassiga alkoholfria festdrycker, och 1954 års riksdag har beslutat stödja utskänkningsen av dylika. Motionärerna anför avslutningsvis:

Det vore dessutom ett kultursamhälle värdigt att onödiggöra alkoholnjutning i festsammanhang genom att ordna ett rikare inslag av musik, sang och andra former av kulturella och andligt berikande bidrag till den sällskapliga samvaron.

Väl medvetna om de svårigheter, som en sådan reform i varje fall under en övergångstid skulle medföra, anser vi dock saken vara så angelägen, att Kungl. Maj:t bör låta utreda frågan och vidtaga lämpliga åtgärder för reformens genomförande. Om dessa åtgärder skulle få formen av ett direkt förbud mot officiell spritrepresentation eller en auktoritativ rekommendation från Kungl. Maj:ts sida till ämbetsverk och statliga företag att i detta avseende medverka till en sanering må ankomma på Kungl. Maj:t.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund.

Järnvägsstyrelsen anför:

I motionerna behandlas bl. a. den festlighet som SJ söndagen den 31 augusti 1958 anordnade i Kilsmo med anledning av färdigställandet av dubbelspåret Stockholm—Göteborg. Enligt motionärernas åsikt skulle det värdskap som SJ därvid utövade ha inneburit avsteg från vad som anses vara god sed och gott föredöme på den officiella representationens område. Spritserveringen vid festligheten hade, framhåller motionärerna, fått en speciellt stötande relief genom att den skedde i ett för gudstjänstbruk invigt mötestält, lånat från en frikyrkoförsamling, och referenter i pressen hade lämnat färgstarka och av SJ:s ledning ingalunda tillbakavisade beskrivningar av de prestationer i fråga om dryckesvisor och andra inslag i den måltid vid vilken spritserveringen skedde. De föreställningar om festlighetens karaktär som denna tendentiösa skildring kan ge den oinitierade ger styrelsen anledning att lämna följande upplysningar.

Rallarfesten i Kilsmo var ett traditionellt avslutningsevenemang med efterföljande middag för arbetarna. Formerna för evenemanget var desamma som under tidigare skeden inom järnvägsbyggandet. Arrangemang av denna art är som bekant ingalunda unika för SJ utan förekommer i såväl kommunala som privata sammanhang. Som exempel kan nämnas tunnelbaneinvigningen i Stockholm, sjösättningar, taklagsfester etc. Högtidligheten i Kilsmo innebar alltså ej någon representation i egentlig mening även om allmänhetens uppmärksamhet kom att fästas på evenemanget genom radio och extratåg.

Referaten i pressen, framför allt i tidningen Dagen, var betydligt överdrivna och bibringade läsarna en felaktig uppfattning om arrangemanget. Några utsvävningar förekom inte. Spritutskänkningen var "normal" och kunde i och för sig inte förorsaka onykterhet. De enstaka personer som detta till trots blev berörda måste ha medfört sprit i fickflaskor och dylikt. Om deltagarna inte hade vetat om att SJ skulle låta servera sprit vid middagen hade säkerligen fickflaskornas antal och antalet onyktra personer blivit betydligt större än vad fallet i verkligheten var.

När SJ avstod från att bemöta kritiken i pressen skedde detta närmast med tanke på att den debatt som skulle blivit följden av en sådan åtgärd kunde givit anledning till ytterligare spekulationer och missförstånd.

Middagen i fråga fick en högtidlig prägel. Förrre baningenjören M. Briandt berikade festligheten med egna visor anknutna till rallarlivet, vars sekel-

långa traditioner han är god kännare av. Gästerna gav i ord och toner uttryck för sin tacksamhet mot SJ som arrangör av sammankomsten. Rallarna uppskattade med andra ord den utformning festen fick, och ur deras, d. v. s. gästernas synpunkt, vilken får anses vara den i sammanhanget väsentliga, torde en middag helt utan spritservering ha framstått som ett "avsteg från god sed".

Att ett mötestält lånat från en frikyrkoförsamling kom till användning är beklagligt, men tyvärr stod ingen annan möjlighet att ordna lokalfrågan till buds. Det tält som först beställts kunde inte levereras vid avtalad tidpunkt, varför SJ hänvisades till att hyra tält av en frikyrkoförsamling. Representanten för församlingen gjordes uppmärksam på att en rallarfest skulle anordnas i tältet, och det måste då ha stått klart för representanten att servering av alkoholhaltiga drycker skulle kunna förekomma i samband med den förplägnad som bjöds.

Till denna redogörelse för festligheten i Kilsmo vill styrelsen knyta några allmänna reflexioner om alkoholens roll i den officiella representationen.

Vid representation bör till god sed höra att gästerna bjuds på det slags mat och dryck som de tycker om och är vana att förtära vid festliga tillfällen. Det bör med andra ord vara värden angeläget att se till att gästerna trivs. Önskemål om "ett rikare inslag av musik, sång och andra former av kulturella och andligt berikande bidrag till den sällskapliga samvaron" skall tillfredsställas lika väl som önskemål om ett glas vin eller en snaps till maten. Den ena kategorien bör acceptera den andra kategoriens vanor. En festlighets karaktär har också sin betydelse. Det finns tillfällen då evenemangets karaktär är sådan att spritförtäring är utesluten.

Motionerna utmynnar i ett förslag om snar utredning beträffande alkoholens roll i den officiella representationen och om de åtgärder till dryckes sedens tillbakaträngande som därav kan föranledas. Enligt järnvägsstyrelsens mening står ej mycket att vinna med en sådan utredning, då dess överväganden och förslag till åtgärder helt visst kommer att domineras av förutfattade meningar och känslotänkande. Inom statens järnvägar förekommer representation över huvud taget mycket sparsamt. Någon särskild utredning för utarbetande av generella bestämmelser om hur representation vid de statliga verken bör ske kan enligt styrelsens uppfattning icke anses påkallad, utan denna fråga bör prövas av verksledningen från fall till fall.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför bl. a. att varken styrelsen eller vägförvaltningarna har sig tilldelade något särskilt representationsanslag och sålunda normalt icke har någon representation. Den representation som likväl någon gång utövas av styrelsen eller vägförvaltningarna förekommer nära nog uteslutande vid utländska gästers besök.

Styrelsen har då att i efterhand hos Kungl. Maj:t hemställa om ersättning för representationskostnaderna, vilken ersättning regelmässigt utgår från det under VI. huvudtiteln upptagna anslaget till Extra utgifter.

I de fall varom sålunda är fråga — där utländska gäster är inbjudna — synes det styrelsen mindre lämpligt att föreskriva alkoholfri representation.

Vattenfallsstyrelsen framhåller att man i fråga om användningen av

alkoholhaltiga drycker bör skilja mellan missbruk och bruk av sådana drycker och icke lägga alltför begränsade och ensidiga synpunkter på frågan. Vattenfallsstyrelsens representation avser i stor utsträckning utländska gäster, vilka i regel torde vara vana att förtära alkoholhaltiga drycker av olika slag, icke bara i mera festliga sammanhang utan även i vardagslag. Att vid sådan representation helt övergå till alkoholfria drycker är icke genomförbart och skulle av gästerna antagligen anses strida mot reglerna för god gästfrihet. Något missbruk av alkoholhaltiga drycker förekommer icke vid vattenfallsstyrelsens representation.

Styrelsen anser den föreslagna utredningen icke vara motiverad och avstyrker motionerna.

Byggnadsstyrelsen anför att någon officiell representation icke utövas av styrelsen men att s. k. taklagsfester förekommer, bekostade av för byggnaderna anvisade byggnadsmedel, och anför härom:

Bakgrunden till dessa taklagsfester, som i sin nuvarande form förekommit i cirka tio år, är följande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställde den 27 november 1948 hos Kungl. Maj:t om bemyndigande att taga i anspråk byggnadsmedel för anordnande av taklagsfester vid uppförande av husbyggnader. Ärendet remitterades bl. a. till byggnadsstyrelsen, som den 17 januari 1949 avgav utlåtande däröver. I detta utlåtande konstaterade byggnadsstyrelsen, att den gamla seden att vid uppförande av husbyggnader anordna s. k. taklagsöl efter några års uppehåll alltmera börjat åter tillämpas. I styrelsens egen byggnadsproduktion hade så varit fallet beträffande postverkets och televerkets nybyggnader, varvid resp. verk stått som arrangör och bekostat taklagsfesterna med driftsmedel. Styrelsen påpekade vidare att det i samband med uppförandet av den nya ämbetsbyggnaden vid Västerbroplan i början av 1948 avhållits en taklagsfest, varvid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen svarat för arrangemanget.

Sedan utlåtanden avgivits av vissa andra myndigheter bemyndigade Kungl. Maj:t den 30 juni 1949 försvarets fabriksstyrelse, fortifikationsförvaltningen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen att för anordnande av taklagsfest under enkla former vid uppförande av husbyggnad för en byggnadskostnad av lägst 200 000 kronor taga i anspråk för byggnadens uppförande tillgängliga medel.

Med stöd av detta bemyndigande har byggnadsstyrelsen som regel anordnat taklagsfester vid de byggnadsföretag som omhänderhas av styrelsen. Till dessa fester inbjudas de vid byggnadsföretaget sysselsatta arbetarna, arbetsledarna, representanter för entreprenörer, leverantörer, projektörer samt den myndighet för vars räkning byggnaden uppföres. Som regel bjuds därvid på en enkel måltid, till vilken serveras — förutom vatten och läskedrycker — spirituosa i begränsad omfattning.

Styrelsens uppfattning av de taklagsfester som avhållits under cirka tio år är att framför allt arbetarna sätter ett mycket stort värde på att under fria former träffa representanterna för företagen, projektörerna, byggherren m. fl. Med den allmänna inställning till umgängesformer som förefinnes inom byggnadsfacket, torde det för närvarande knappast vara möj-

ligt att anordna taklagsfester utan att därvid servera alkohol. Huvudintrycket från de taklagsfester som hittills avhållits är att störande moment på grund av att alkohol serverats ytterligt sällan förekommer.

Taklagsfesterna i samband med såväl offentlig som privat husbyggnadsverksamhet har i sin nuvarande utformning erhållit en stark förankring icke minst hos de till byggnadsföretagen knutna arbetarna. Ett avskaffande av den uppmuntran som de nuvarande taklagsfesterna närmast är avsedda att utgöra kan antagas komma att mötas med oförståelse och måhända också i viss grad av missnöje. Förhållandet mellan den byggande och de på arbetsplatsen sysselsatta kan till följd härav tänkas komma att påverkas i negativ riktning.

Styrelsen anser förhållandena icke vara sådana, att de motiverar en föreskrift, som förbjuder statliga myndigheter att anordna taklagsfester, vid vilka spritförtäring även i måttlig omfattning förekommer.

Svenska landstingsförbundet uttalar följande beträffande inom landstingen tillämpad praxis i förevarande avseende, varom förbundet inhämtat uppgifter:

Av dessa framgår att fem landsting, Jönköpings, Gotlands, Älvsborgs, Värmlands och Gävleborgs läns, beslutat inskränkningar beträffande servering av alkoholhaltiga drycker. I Jönköpings län tillhandahålles ej starksprit men däremot vin och maldrycker. Gotlands läns landsting beslöt år 1958 att servering av spritdrycker på landstingets bekostnad i regel icke skall förekomma, då landstinget eller något dess underordnade organ svarar för värdskap av något slag. Värmlands läns landsting beslöt år 1949 "att från och med 1950 års ingång landstinget jämte underlydande organ icke äga att bjuda på spritvaror, som debiteras någon av landstingets kassor". Gävleborgs läns landsting beslöt år 1951 "att icke bekosta spritdrycker och viner vid landstingets representationer".

Älvsborgs läns landsting beslöt föregående år godkänna ett av finansutskottet avgivet utlåtande över väckt motion "att allmänna medel ej må till någon del användas för bestridande av kostnader för servering av rusdrycker vid tillfällen då landstinget eller något av dess underlydande organ svarar för värdskap av något slag". I utlåtandet anförde utskottet följande. "Utskottet uttalar i likhet med förvaltningsutskottet sin sympati för det i motionen framförda förslaget men är ävenledes av den uppfattningen att möjlighet i vissa undantagsfall bör förefinnas till frångående av föreslagen inskränkning vid utövande av värdskap för landstingets räkning. Utskottet föreslår för den skull att Landstinget måtte i anledning av motionen uppdraga åt förvaltningsutskottet att, med iakttagande i största möjliga utsträckning av motionens syfte, avgöra i vilka fall servering av rusdrycker på landstingets bekostnad i fortsättningen skall få förekomma."

Vidare må omnämnas, att frågan varit föremål för behandling även av Kalmar läns norra landsting år 1950 i anledning av väckt motion. Landstinget godkände därvid ett av förvaltningsutskottet avgivet yttrande, vari följande anfördes: "Förvaltningsutskottet anser sig icke kunna tillstyrka bifall till motionen. Ehuru utskottet väl kan förstå motionären från dennes speciella synpunkter, synes det utskottet olämpligt att genom landstings-

beslut begränsa gästfrihet eller föreskriva inskränkningar i gästens måltidsvanor.”

I övriga landsting har något beslut angående alkohol vid representation för landstingets räkning ej fattats. Det vitsordas emellertid, att man är mycket restriktiv vid tillhandahållande av alkoholhaltiga drycker. Vidare framgår, att vin i allt större utsträckning fått ersätta starksprit vid dylika tillfällen.

Svenska stadsförbundet anför bl. a. att dess styrelse vad beträffar representationer för kommunernas del icke skulle vilja ge några centrala anvisningar i en så speciell och ömtålig fråga och framhåller vidare bl. a.:

I denna angelägenhet får enligt styrelsens mening de kommunala församlingarna förfara allt efter vad som motsvarar medborgarnas uppfattning och krav på respektive orter. Traditioner och åskådningar växla starkt från en plats till en annan och centrala direktiv i en fråga av denna karaktär skulle säkert betraktas som en opåkallad inblandning. Vad stadsförbundets egen officiella representation beträffar — sådan förekommer över huvudet taget i mycket ringa utsträckning och i huvudsak endast i samband med förbundets kongress vart tredje år — så anser sig styrelsen, icke minst med hänsyn till utländska gäster, icke kunna avstå från att servera alkoholhaltiga drycker.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund framhåller bl. a. att samhällets vädjan om frihet under ansvar måste gälla även samhället självt och dess organ. Förbundet redogör för vissa åtgärder för åstadkommande av större restriktivitet i fråga om spritbruk i offentliga sammanhang som redan vidtagits eller överväges och anför vidare bl. a.:

Kravet på alkoholfri representation i det officiella festlivet har i första hand motiverats med att allmänna medel (medborgarnas skattemedel) inte borde användas till servering av alkoholdrycker. Man har pekat på de höga representationskostnaderna, i vilka kostnader andelen för inköp av alkoholdrycker varit jämförelsevis stor — en utredning i Stockholm 1948 visade att drygt 22 procent av Stockholms stads representationskostnader på ca 125 000 kr. kom på sprit och likör samt vin (kostnader för öl ingick i matkontot). Även i andra städer har liknande beräkningar gjorts och publiceerade siffror har givetvis varit ägnade att väcka irritation bland skattebetalarna.

Landsförbundet vill dock framhålla, att för den svenska nykterhetsrörelsen andra synpunkter övervägt som motiv för dess aktivitet på detta område. Det mest bärande skälet för alkoholfria festseder i den officiella representationen är kravet på goda föredömen från de medborgarkretsar, som fått förtroendet att förvalta allmänna angelägenheter och disponera över stora delar av medborgarnas inkomster. Dessa kretsar betraktas som en elit av medborgare, som gärna blir auktoriteter på många områden. Det som går an i deras krets kan också bli mönsterbildande för alla andra medborgare. Om ekonomiska synpunkter skulle läggas på denna fråga, vore det väl anledning att mera peka på det förhållandet att en auktorisering av

de allmänna alkoholsederna från den ledande medborgargruppens sida i det långa loppet kan medföra ökade utgifter för samhället (kommunen, landstinget, staten) på grund av uppkommande alkoholskador med belopp av helt annan storleksordning än representationsutgifterna.

Landsförbundet finner det angeläget understryka att en alkoholfri representation icke behöver få en mindre festlig utformning än en representation vari alkoholserving ingår. En alkoholfri representation bör tvärtom lämpligen kunna ge prov på nya och andra festseder än dem, där alkoholen spelar en huvudroll. Man bör sålunda inte i första hand sikta på en mindre kostsam representation. Om man i det officiella festlivet lägger in mera av kulturellt innehåll, underhållning av hög klass, tillhandahåller alkoholfria festdrycker av hög kvalitet, sätter in mera fantasieggande inslag, stämningsskapande inramning av olika art o. s. v., är det ju inte säkert att detta blir billigare. En sådan förändring av festlivets utformning kan dock verka normgivande på omgivningen med långtgående verkningar, som på längre sikt även kan rädda rent ekonomiska värden.

Förbundet tillstyrker motionerna.

Utskottet

Av yttrandena över motionerna framgår, att de skäl som främst anföres mot att av offentliga myndigheter anordnade, representativa festligheter bör vara helt spritfria är, att det skulle kunna innebära ett brott emot gammal tradition, att det med hänsyn till gästernas smak och uppfattning skulle kunna inverka menligt på deras trivsel och att det av utländska gäster skulle kunna uppfattas som en oartighet.

Utskottet vill icke bestrida att representationstillfällen kan förekomma, när det skulle väcka irritation om icke alkoholfria drycker i någon form serverades. Det synes dock utskottet som om traditionens makt i vissa fall fått göra sig alltför starkt gällande. Dessbättre finns även tendenser till en annan uppfattning. Sålunda har ett femtiotal städer och ett antal landskommuner beslutat att representationen skall vara helt spritfri. Flera landsting har bestämt sig för väsentliga inskränkningar i fråga om servering av sprit, och andra har beslutat övergå till enbart vinserving. Även i idrottsvärlden och inom folkrörelserna torde spritfria festligheter vara vanligare nu än förr.

Utskottet finner dessa tecken på att en mer eller mindre traditionsbunden vana kan brytas glädjande, men anser spørsmålet vara av sådan vikt att det bör ytterligare uppmärksammas. Det torde vara ofrånkomligt att sedvänjorna vid den officiella representationen kan verka mönsterbildande för enskilda medborgare. Den vanliga uppfattningen att sprit skulle vara nödvändig när det gäller att giva en sammankomst festlig prägel kan genom myndigheternas exempel befästas. Det nu sagda bör även ses mot bakgrunden av de år 1954 beslutade reformerna i vår spritlagstiftning, som bl. a.

innebar starkt ökade krav på ansvarskänsla hos den enskilde. Man bör icke heller bortse från att ofta en påfallande stor del av kostnaderna för en representationsmåltid, som betalas av allmänna medel, visat sig belöpa på spriten.

Utskottet instämmer så till vida i motionernas syfte, att utskottet finner alkoholkonsumtionen i officiella sammanhang böra begränsas men anser icke behov föreligga av den föreslagna utredningen.

Utskottet vill framhålla, att det icke synes lämpligt med något slag av förbudsregler på detta område; sådana har icke heller direkt påyrkats av motionärerna. Genom att motionerna väckts har uppmärksamheten kommit att riktas på frågan om servering av alkoholhaltiga drycker vid officiell representation. Detta bör medföra att de myndigheter som har att utöva representation — härvidlag kommer främst de statliga myndigheterna i åtanke — överväger sin inställning till detta spørsmål. Det bör enligt utskottets mening kunna krävas att de ålägger sig återhållsamhet när det gäller att tillhandahålla alkoholhaltiga drycker vid sina festligheter. Utskottet har icke funnit anledning att ingå på någon detaljprövning av vilka åtgärder som i sådant hänseende kan vara lämpliga eller möjliga men vill uttala, att den övergång från starksprit till vin som numera äger rum ävensom den ökade användningen av alkoholfria drycker är ett steg i rätt riktning.

Utskottet har sålunda icke ansett sig böra biträda motionärernas förslag om en utredning men vill med hänsyn till den upptagna frågans vikt hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna
I: 366 och II: 449 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 28 april 1959

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Nyström, Strandler, Gustaf Henry Hansson, Nestrup, Sörlin, Jonasson*, Nord*, Nils Johansson, Tage Johansson, fröken Mattson* och fru Segerstedt-Wiberg;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson i Skoglösa, Engkvist*, Dickson, Königson*, Björkänge*, Jacobsson i Sala, Svensson i Krokstorp, Nelander, Svensson i Kungälv*, Lundmark* och Lundkvist i Eskilstuna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.